

Warszawa, dnia 6 kwietnia 2016 r.

KMP.572.1.2016.MF

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 2-3 lutego 2016 r., do Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej (nazywanej dalej: SOC, Ośrodkiem lub placówką), udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP, Mechanizm): dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji), Marcin Kusy, Rafał Kulas (prawnicy) oraz Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania cudzoziemców i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji dotyczących funkcjonowania Ośrodka przedstawionej przez ppłk SG Wojciecha Rogowskiego – Komendanta Placówki Straży Granicznej w Białej Podlaskiej oraz płk SG Małgorzatę Suchodolską – kierownik Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców;
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla cudzoziemców;
- rozmowy indywidualne z rodzinami przebywającymi w placówce;
- zapoznaniu się na miejscu z dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali Komendanta PSG oraz Kierownika SOC o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji dokonano analizy dokumentacji związanej z funkcjonowaniem placówki.

2. Legalność pobytu

W czasie wizytacji w Ośrodku znajdowało się 21 osób, w tym 6 mężczyzn, 5 kobiet i 10 dzieci. W placówce mogą przebywać osoby samotne, ale także rodziny. W dniu wizytacji wśród mieszkańców Ośrodka było 6 rodzin.

Analiza akt osobowych umieszczonych w SOC nie wykazała nieprawidłowości w zakresie legalności ich pobytu w Ośrodku.

3. Personel

Personel placówki liczy 85 osób. W ocenie wizytujących, personel jest dobrze przygotowany od strony teoretycznej do pracy w warunkach detencji z cudzoziemcami. Osoby pracujące z cudzoziemcami legitymują się wykształceniem wyższym i średnim, z czego 2 osoby posiadają przygotowanie psychologiczne oraz 2 – pedagogiczne.

Przedstawiciele KMP oceniają dobrze również szkolenia dedykowane personelowi Ośrodka. W programie szkoleń znajdowały się zajęcia z zakresu: udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, warsztaty językowe (j. rosyjski i j. angielski), psychologii międzykulturowej, prawa antydyskryminacyjnego oraz praw człowieka w rozumieniu Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz orzecznictwa ETPCz.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, że tylko jedna osoba z personelu uczestniczyła w szkoleniu „Identyfikacja osób należących do grup wrażliwych: ofiary handlu ludźmi, osoby ze stresem pourazowym PTSD, z zaburzeniami psychicznymi w kontekście realizowanych procedur administracyjnych”. Zdaniem wizytujących wskazane byłoby, aby cały personel został profesjonalnie przeszkolony w tym zakresie. Jest to tym bardziej istotne, że w placówce obowiązuje dokument *Zasady postępowania Straży Granicznej z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania* (dalej: zasady), który stanowi, że po badaniu medycznym, *opiekun socjalny przeprowadza indywidualną rozmowę z osobą umieszczoną, ze szczególnym uwzględnieniem zidentyfikowania ewentualnej przesłanki do szczególnego traktowania*. Warto nadmienić, że zgodnie z

treścią *Zaleceń UNHCR dotyczących kryteriów i standardów stosowanych do detencji osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy oraz alternatyw wobec detencji (2012)* [dalej: Zalecenia UNHCR] (część IV pkt. 2), *cudzoziemcy wymagający szczególnego traktowania to osoby takie jak: małoletnie, małoletnie bez opieki, niepełnosprawne, starsze, kobiety w ciąży, samotnie wychowujące małoletnie dzieci, ofiary tortur, zgwałcenia lub innych poważnych form przemocy, ofiary/świadkowie handlu ludźmi oraz osoby wymagające wsparcia z uwagi na stan zdrowia ze szczególną sytuacją osobistą.* Nie ulega wątpliwości, iż do diagnozowania przypadków potrzebny jest wcześniejszy trening oraz profesjonalna wiedza. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają objęcie wszystkich pracowników SOC szkoleniem (nawet w formie szkolenia kaskadowego/wewnętrznego) z zakresu identyfikacja osób należących do grup wrażliwych: ofiary handlu ludźmi, osoby ze stresem pourazowym PTSD, z zaburzeniami psychicznymi.

Z uzyskanych w trakcie wizytacji informacji wynika, że praca personelu psychologicznego nie jest objęta superwizją. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy, superwizja wydaje się niezbędna, jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologa, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność jego pracy. Przedstawiciele KMP zalecają zapewnienie psychologom superwizji.

Funkcjonariusze SG pracujący w bezpośrednim kontakcie z cudzoziemcami ubrani są w stroje cywilne, co sprzyja budowaniu pozytywnych relacji pomiędzy personelem a osadzonymi w Ośrodku cudzoziemcami.

4. Warunki bytowe

Teren Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców składa się z czterokondygnacyjnego budynku mieszkalnego, obiektu mieszczącego kuchnię i stołówkę, a także części sportowej – boiska, placu zabaw i siłowni na świeżym powietrzu.

Poza pokojami mieszkalnymi w budynku znajdują się miejsca wspólnego użytkowania, gdzie cudzoziemcy mogą spędzać czas wolny: świetlice, sala komputerowa oraz kompleks pomieszczeń rekreacyjnych (biblioteka, sala bilardowa, sala edukacyjna, sala fitness oraz sala sportowa). Warto zaznaczyć, że we wszystkich wymienionych pomieszczeniach było czysto, ich wystrój nie budził wątpliwości przedstawicieli KMP. Reprezentanci KMP sugerują wymianę wyeksploatowanej sofy w świetlicy na II piętrze.

Z protokołu odprawy kierownictwa z dnia 10 września 2015 r. wynika, że temat ten został podjęty przez kierownictwo placówki. Do czasu wizytacji nie rozwiązano jednak tego problemu.

Na terenie Ośrodka zorganizowane zostały dobrze wyposażone kuchenki podręczne, w których cudzoziemcy przygotowują sobie posiłki i gdzie przechowują produkty spożywcze. Ponadto cudzoziemcy otrzymują trzy razy dziennie posiłki przygotowywane przez personel placówki. Z rozmów z pracownikami wynika, że dieta układana jest w taki sposób, żeby uwzględniać zarówno kwestie religijne, jak i kulturowe. Pracownicy przygotowują dania lokalnych kuchni: gruzińskiej, czeczeńskiej.

Wyposażenie pokoi dla cudzoziemców jest zgodnie z regulacją zawartą w § 6 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 kwietnia 2015 r. w *sprawie strzeżonych ośrodków i aresztów dla cudzoziemców* (Dz. U. z 2015 r., poz. 596, dalej: rozporządzenie w sprawie ośrodków).

Przedstawiciele KMP wyrażają jednak zastrzeżenia w zakresie łóżek stanowiących wyposażenie pokoi. Cudzoziemcy w trakcie rozmów skarżyli się na fakt, iż są one niewygodne. Żerdzie, na których leży materac są tak szeroko rozstawione, że materac zapada się. Cudzoziemcy domowymi sposobami starali się przeciwdziałać temu poprzez wiązanie pomiędzy żerdziami sznurków. Przedstawiciele KMP zalecają wymianę łóżek bądź zagęszczenie żerdzi.

Należy też zauważyć, że wprawdzie cudzoziemcy sami organizowali sobie przestrzeń w pokojach, to jednak był on minimalistyczny. Ich wystrój jest surowy. W ocenie zespołu wizytującego, zachęcenie mieszkańców do dekorowania pokoi według własnego gustu i zainteresowań wpłynie pozytywnie na atmosferę panującą w placówce, wynikającą chociażby z samego faktu izolacji.

Przedstawiciele KMP wyrazili swoje zastrzeżenia w zakresie zapewnienia poczucia intymności i zachowania prawa do prywatności przez cudzoziemców korzystających z pomieszczeń higieniczno-sanitarnych. Na każdym piętrze zostały wydzielone osobne dla kobiet i mężczyzn pomieszczenia higieniczno-sanitarne, znajdują się w nich prysznice oraz muszle ustępowe. O ile stanowiska prysznicowe są wydzielone i możliwe jest ich przesłonięcie, o tyle ustępy oddzielone są od reszty pomieszczenia jedynie drzwiami typu saloonowego, które nie osłaniają całej sylwetki osób korzystających z toalety. Reprezentanci KMP zauważają, że takie warunki godzą w indywidualne poczucie wstydu cudzoziemców. Pracownicy BRPO zalecają odgródzenie toalet od reszty pomieszczenia higieniczno-sanitarnego, tak by osoby z nich korzystające

miały zapewnione poczucie intymności i prawo do prywatności. Warto wskazać, że zgodnie z treścią zalecenia UNHCR nr 8 (X) zd. 2, cudzoziemcy: *powinni mieć oni prawo do noszenia własnych ubrań i prywatności oraz odosobnienia w toaletach oraz pomieszczeniach sanitarnych, zgodnych z wymaganiami bezpieczeństwa.*

Na terenie Ośrodka zainstalowany został system monitoringu wizyjnego, obejmuje on ciągi komunikacyjne, pomieszczenie izolacyjne i sale widzeń.

5. Traktowanie

Przedstawiciele KMP nie otrzymali sygnałów świadczących o zachowaniach mogących stanowić przejawy nieludzkiego lub poniżającego traktowania cudzoziemców. Zdarzały się jednak zachowania wymagające wyeliminowania. Podczas rozmów prowadzonych z cudzoziemcami przedstawiciele KMP ustalili, że osadzonym w placówce najbardziej przeszkadzają takie zachowania funkcjonariuszy, które można uznać za niestosowane. Zdarza się bowiem, że funkcjonariusze wchodzi do pokoi mieszkańców bez pukania i pytania o ich zgodę. Ponadto cudzoziemcy wskazywali, że zagospodarowują swoją przestrzeń w pokojach mieszkalnych, wydzielają oni w nich część kultu religijnego, gdzie rozkładają kobierzec modlitewny (sadżdżada), na co - ich zdaniem - funkcjonariusze nie zważają. Przebywając bowiem w ich pokojach zdarza się im przechodzić po nim. Ponadto z rozmów z cudzoziemcami wynika, że funkcjonariusze SG przeprowadzają przeszukanie pokoi cudzoziemców, podczas modlitwy. Warto wskazać, że sygnały o niewłaściwym zachowaniu funkcjonariuszy powtarzały się w trakcie indywidualnych rozmów z cudzoziemcami, co może wskazywać na duże prawdopodobieństwo zaistnienia ww. sytuacji. Tym bardziej zasadne wydaje się przypomnienie funkcjonariuszom SG o konieczności humanitarnego traktowania osób zatrzymanych, z poszanowaniem ich godności, prywatności i zwyczajów.

Z rozmów z personelem placówki wynika, że w Ośrodku nie przeprowadza się testów na obecność środków odurzających ani alkoholu w organizmie cudzoziemców. Jeśli są podejrzenia wobec obcokrajowca, że może on być pod wpływem jakiejś substancji niedozwolonych, taką osobą zajmują się pracownicy służby medycznej.

W Ośrodku przeprowadzane jest szczegółowe sprawdzenie cudzoziemca, polegające na obowiązku rozebrania się do naga. Ma ono miejsce przed przyjęciem do Ośrodka oraz po powrocie cudzoziemca z badania lekarskiego. Z rozmów z cudzoziemcami wynika, że czynność tę przeprowadzają funkcjonariusze tej samej płci, poddawane są jej również dzieci.

Przedstawiciele KMP wyrażają swoje zastrzeżenia w zakresie powyższej praktyki. Po pierwsze należy zauważyć, że przepis art. 412 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2013 r., poz. 1650 ze zm., dalej: uoc) wyraźnie precyzuje, że szczegółowe sprawdzenie następuje w *przypadkach uzasadnionych względami bezpieczeństwa i porządku*, a nie jak ma to miejsce w placówce, zasadniczo w każdym przypadku, gdy cudzoziemiec przyjmowany jest do placówki lub do niej wraca z podmiotu leczniczego. Reprezentanci KMP negują praktykę szczegółowego sprawdzania cudzoziemca po jego powrocie z podmiotu leczniczego. Niezrozumiałym jest bowiem arbitralny obowiązek poddawania szczegółowemu sprawdzeniu każdego cudzoziemca, który w obstawie personelu placówki transportowany jest do podmiotu medycznego, gdy nie zachodzi przypadek uzasadniony względami bezpieczeństwa i porządku. Warto też przypomnieć, że placówka przeznaczona jest dla rodzin i jak zaznaczał personel Ośrodka, jest to miejsce spokojne, gdzie nie zdarzają się sytuacje ryzykowne czy niebezpieczne. Biorąc powyższe pod uwagę opisana praktyka narusza przepis art. 412 ust. 1 uoc. Przedstawiciele KMP zalecają realizację szczegółowego sprawdzenia cudzoziemca w przypadkach uzasadnionych względami bezpieczeństwa i porządku.

W kwestii przeprowadzania szczegółowego sprawdzenia cudzoziemca trzeba zaznaczyć, że poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane. Warto odnieść się do stanowiska CPT wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi. Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań.

Przedstawiciele KMP zalecają więc przeprowadzanie kontroli osobistych w następujący sposób. Osadzony nie powinien być zobowiązany do zdjęcia całego ubrania jednocześnie, a zdejmować je częściami i ubierać się po dokonaniu kontroli określonego odcinka. Przykładowo kontrolowany wpierw zdejmuje ubranie od pasa w górę i podlega

kontroli. Następnie po ubraniu się zdejmuje odzież od pasa w dół i ta część jego ciała jest kontrolowana.

Zdaniem personelu placówki, z racji na jej przeznaczenie (dla rodzin) nie spotykają się oni z konfliktami pomiędzy cudzoziemcami. Choć jak podkreśla kadra, mają oni przygotowanie z zakresu zarządzania konfliktem, aby wygasić sytuacje wzmożonego napięcia oddziaływaniami psychologicznymi i pedagogicznymi.

Z informacji przekazanych reprezentantom KMP wynika, że w ciągu dwóch lat poprzedzających wizytację w Ośrodku nie było potrzeby wymierzania kar dyscyplinarnych, ani nie występowały zdarzenia kwalifikujące się jako wydarzenia nadzwyczajne. Ponadto, w okresie 6 miesięcy poprzedzających wizytację nie miał miejsca żaden przypadek stosowania środka przymusu bezpośredniego osadzenia w celi izolacyjnej.

6. Prawo do informacji

Z informacji przekazanych przez funkcjonariuszy SG wynika, że ok. 99% cudzoziemców trafiających do Ośrodka posługuje się językiem rosyjskim. W związku z tym jedynie sporadycznie zdarza się problem ze ściągnięciem tłumacza do czynności podczas przyjmowania cudzoziemców. Zasadą jest, że czynności administracyjne rozpoczynają się w obecności tłumacza.

Przed przyjęciem sprawdzany jest komplet dokumentów cudzoziemca. Przyjęcie następuje na podstawie postanowienia o umieszczeniu cudzoziemca w SOC oraz nakazu przyjęcia. Przy przyjęciu odbierany jest od cudzoziemca depozyt, w skład którego wchodzi wszystkie przedmioty wymienione w przepisie § 6 ust. 2 oraz ust. 3 regulaminu organizacyjno-porządkowego pobytu cudzoziemców w strzeżonym ośrodku i areszcie dla cudzoziemców stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 kwietnia 2015 r. w *sprawie strzeżonych ośrodków i aresztów dla cudzoziemców* (Dz. U. z 2015 r., poz. 596, dalej: regulaminu). Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że na wniosek cudzoziemca przedmiot oddany do depozytu może być mu przekazany za zgodą Komendanta Oddziału Straży Granicznej.

Na każdej kondygnacji budynku wywieszane zostały w widocznym miejscu informacje dotyczące funkcjonowania ośrodka dla cudzoziemców wraz z tłumaczeniami, w tym porządek dnia, czyniąc zadość treści przepisu § 12 ust. 3 regulaminu.

Funkcjonariusze SOC posiadają przetłumaczone na 16 języków obcych (w tym język: angielski, arabski, białoruski, chiński, gruziński, rosyjski, ukraiński, wietnamski)

regulamin organizacyjno-porządkowy pobytu cudzoziemców w ośrodku, pouczenie o przysługujących im prawach i obowiązkach oraz ustalonym porządkiem wewnętrznym obowiązującym w SOC. Cały zestaw takich informacji jest wręczany każdej nowoprzybyłej osobie na początku pobytu w placówce. Pouczenie cudzoziemca o przysługujących mu prawach i obowiązkach oraz zapoznanie z przepisami regulującymi pobyt w SOC następuje zgodnie z przepisem art. 411 uoc.

W Ośrodku dla każdej nowoprzybyłej osoby przydzielanych jest dwóch opiekunów, którzy zajmują się cudzoziemcem. Opiekun powrotny, będący pracownikiem administracyjnym, ma za zadanie nadzorować prowadzone wobec cudzoziemca postępowania administracyjne. Natomiast opiekun socjalny, będący funkcjonariuszem SG wchodzącym w skład zespołu edukacyjno-wychowawczego, towarzyszy cudzoziemcowi w czasie jego adaptacji do warunków SOC i pomaga we wszystkich sprawach życia codziennego.

Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że cudzoziemcy mogą składać wnioski, skargi i prośby bezpośrednio do kierownika SOC, w każdym dniu jego urzędowania w Ośrodku. Ponadto na każdym piętrze wywieszane są skrzynki do korespondencji, gdzie cudzoziemcy mogą wrzucać swoje pisemnie wnioski, prośby i skargi (w tym anonimowe). Skrzynki do korespondencji otwierane są dwukrotnie w ciągu dnia. Jak wynika z informacji przekazanych przedstawicielom KMP, do tej pory żaden cudzoziemiec nie skorzystał z tej możliwości skontaktowania się z kierownictwem SOC.

Porady prawne i doradztwo w zakresie stanu prawnego cudzoziemcy mogą uzyskać od pracowników organizacji pozarządowych udzielających pomocy obcokrajowcom w ramach realizowanych w Ośrodku dyżurów. Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że z placówką współpracują: Caritas, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Fundacja „MultiOcalenie”.

Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że nie ma żadnych przeszkód, aby cudzoziemiec spotkał się na terenie Ośrodka z pełnomocnikiem lub przedstawicielem placówki dyplomatycznej kraju, z którego pochodzi. Jednocześnie personel placówki nie zajmuje się kontaktowaniem z przedstawicielami placówek dyplomatycznych, ponieważ zadanie to wykonywane jest na wcześniejszym etapie, przez jednostkę dokonującą zatrzymania cudzoziemca.

Przedstawiciele KMP mają zastrzeżenia w zakresie realizacji w Ośrodku prawa do kontaktu z pełnomocnikiem prawnym cudzoziemca. Spotkania odbywają się w sali

widzeń, która nie zapewnia poczucia prywatności. Jedną ze ścian sal widzeń jest całkowicie przeszklona, na korytarzu siedzi funkcjonariusz SG pilnujący przebieg spotkania. W salach zaś zamontowane są kamery monitoringu bez możliwości nagrywania. Odbywanie się spotkań z pełnomocnikiem w takich warunkach narusza standard zawarty w przepisie art. 415 ust. 1 pkt 3 uoc, *cudzoziemiec umieszczony w strzeżonym ośrodku lub przebywający w areszcie dla cudzoziemców ma prawo do kontaktowania się i widzeń ze swoim pełnomocnikiem w warunkach nienaruszających prawa do prywatności*. Przedstawiciele KMP zalecają natychmiastową zmianę dotychczasowej praktyki dotyczącej widzeń cudzoziemców z pełnomocnikiem i zapewnienie warunków nienaruszających prawa do prywatności.

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Widzenia odbywają się każdego dnia w godz. 9:00 – 12:00 oraz 14:00 – 17:00 w salach widzeń. Co do zasady trwają 90 minut, ale na uzasadniony wniosek mogą zostać przedłużone.

Widzenia odbywają się w tych samych salach widzeń, co widzenia z pełnomocnikiem procesowym. Jedną ze ścian sal widzeń jest całkowicie przeszklona, na korytarzu siedzi funkcjonariusz SG pilnujący przebieg spotkania. W salach zaś zamontowane są kamery monitoringu bez możliwości nagrywania.

Prowadzenie korespondencji cudzoziemców w Ośrodku jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa regulującymi tą kwestię, co zostało potwierdzone na podstawie rozmów z cudzoziemcami.

Na każdym piętrze znajdują się telefony samoinkasujące. Ponadto cudzoziemcy mogą posiadać telefony komórkowe, pod warunkiem, że pozbawione są one funkcji nagrywania dźwięku i obrazu. Placówka użycza aparaty telefoniczne pozbawione funkcji nagrywania obrazu i dźwięku każdemu, kto nie posiada takiego urządzenia.

Dwa razy w tygodniu realizowane są zakupy poza terenem ośrodka. Cudzoziemcy zamawiają produkty kupowane im przez funkcjonariuszy SG. Po każdej transakcji następuje rozliczenie na podstawie paragonów.

8. Prawo do ochrony zdrowia

W Ośrodku pracują dwie pielęgniarki dyżurujące w placówce codziennie w godzinach 7:30 – 21:30. Placówka zapewnia świadczenia medyczne na podstawie umowy cywilnoprawnej z podmiotem leczniczym (na terenie placówki przyjmują lekarz

internista oraz pediatra). Z informacji uzyskanych podczas wizytacji wynika, że lekarze pracujący w ośrodku władają językiem rosyjskim, dzięki czemu możliwe jest porozumiewanie się z pacjentami. Niemniej jednak przedstawiciele KMP mają wątpliwości co do rzetelnego przekazywania informacji o stanie zdrowia pacjentom. Podczas rozmów indywidualnej jedna z cudzoziemek zgłosiła bowiem, że poroniła w czasie pobytu w placówce. Kobieta ta była przekonana, że winę za jej sytuację zdrowotną ponosi administracja Ośrodka. W jej przekonaniu działanie pracowników placówki doprowadziło do tego, że w szpitalu podano jej leki na poronienie. Analiza dokumentacji medycznej wskazuje jednak na fakt, iż w przypadku rozmówczyni doszło do poronienia chybionego. A zatem efektem tego nieporozumienia może być brak przekazywania precyzyjnej informacji na temat stanu zdrowia pacjenta w języku, który będzie dla niego zrozumiały. To skutkować może cierpieniem psychicznym cudzoziemca i bezpodstawnym żalem kierowanym do administracji placówki.

Badania lekarskie są realizowane na terenie placówki w ramach grafiku dyżurów lekarza rozpisanych na dni powszednie, natomiast konsultacje z lekarzem specjalistą odbywają się poza Ośrodkiem.

Na terenie budynku mieszkalnego znajdują się gabinety lekarski oraz zabiegowy, a także dwie izolatki chorych.

Każda nowoprzyjęta do Ośrodka osoba zostaje zbadana przez lekarza na miejscu. Takie badanie odbywa się bezzwłocznie, najpóźniej w ciągu trzech dni od przyjazdu do Ośrodka.

Z rozmów z cudzoziemcami, a także personelem wynika, że podczas badania lekarskiego w pomieszczeniu jest obecny funkcjonariusz SG niewykonujący zawodu medycznego. Personel placówki tłumaczył, że taki stan faktyczny uzasadniony jest żądaniem osób udzielających świadczeń medycznych, by podczas badania był obecny funkcjonariusz SG.

Należy przytoczyć treść przepisu art. 417 ust. 2 uoc, *cudzoziemiec otrzymuje świadczenie zdrowotne, leki i artykuły sanitarne na zasadach określonych w art. 115 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. Nr 557, poz. 557 ze zm., dalej: kkw)*. W myśl art. 115 § 8 kkw, (...) *świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego **na wniosek** osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, **jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa***. Przedstawiciele KMP zaznaczają, że obecność osoby trzeciej niewykonującej zawodu medycznego podczas badania lekarskiego prowadzi do

naruszenia prawa do prywatności osoby badanej oraz tajemnicy lekarskiej, stąd też reprezentanci Mechanizmu podkreślają, iż obecność funkcjonariusza SG w pomieszczeniu podczas świadczenia leczniczego powinna stanowić wyjątek od zasady braku takiej obecności.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym szczególnego zainteresowania jest opieka psychologiczna zapewniona cudzoziemcom. W myśl zalecenia UNHCR nr 8 (VI) zd. 1, *należy zapewnić odpowiednią opiekę medyczną oraz doradztwo psychologiczne.*

W placówce pracuje 2 psychologów, ponadto Ośrodek współpracuje z psychologiem z zewnątrz, który przychodzi do SOC regularnie raz na dwa tygodnie w wymiarze 4 godzin lub po wcześniejszym uzgodnieniu w razie takiej potrzeby. Placówka nawiązała współpracę z terapeutą uzależnień, do tej pory nie było potrzeby poddawania cudzoziemców terapii uzależnień.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, iż psycholog zewnętrzny przyjmując cudzoziemców może korzystać z pomocy tłumacza, który jest funkcjonariuszem SG. Jak wynika z notatki służbowej z dnia 9 listopada 2015 r., specjalista zespołu edukacyjno-wychowawczego uczestniczył jako osoba tłumacząca konsultację psychologiczną z psychologiem zewnętrznym. Przedstawiciele KMP zauważają, że z jednej strony osoba z zewnątrz ma gwarantować obcokrajowcom poczucie intymności i prywatności w razie, gdyby chciał się on podzielić ze specjalistą informacjami dotyczącymi intymnych bądź wstydliwych aspektów swojego życia. Być może nie zwierza się pracownikom Ośrodka, gdyż wie, że poza sytuacją konsultacji psychologicznej, spotyka się z nimi też w toku funkcjonowania placówki. Z drugiej strony brak znajomości języka rosyjskiego i potrzeba wsparcia językowego ze strony funkcjonariuszy SG – w przekonaniu przedstawicieli KMP – niweczy całkowicie dobre intencje przyświecające idei współpracy z psychologiem z zewnątrz. Zdaniem przedstawicieli KMP, osiągnięcie zamierzonego celu w postaci zagwarantowania cudzoziemcom wsparcia psychologicznego osoby niezaangażowanej w życie placówki, wskazane byłoby sięgnięcie po pomoc neutralnego tłumacza niebędącego funkcjonariuszem SG.

Przedstawiciele KMP wyrażają swoje zaniepokojenie w zakresie opieki psychiatrycznej i psychologicznej zapewnionej cudzoziemcom w kontekście wysokiego prawdopodobieństwa, iż osoby trafiające do Ośrodka były narażone na wystąpienie objawów stresu pourazowego. W czasie rozmów z przedstawicielami KMP jedna osoba zadeklarowała, że doświadczyła ona konsekwencji występowania u niego objawów PTSD

[*dane usunięto*]. Natomiast inny rozmówca stwierdził, że był on torturowany w areszcie w Czeczeni [*dane usunięto*].

Analiza dokumentacji osobowej [*dane usunięto*] dowodzi, iż nigdzie nie została odnotowana informacja dotycząca doświadczenia torturowania przez cudzoziemca w czasie pobytu w areszcie w Czeczeni. Jedyna informacja dotycząca podejmowanych przez administrację Ośrodka prób objęcia opieką psychologiczną cudzoziemca pochodzi z dnia 21 grudnia 2015 r., kiedy to cudzoziemiec odmówił uczestnictwa w konsultacji z psychologiem zewnętrznym. Zdaniem przedstawicieli KMP, wobec braku systemowych rozwiązań proceduralnych związanych z prowadzeniem badań przesiewowych w kierunku wykrycia osób cierpiących na PTSD, zasadne jest zbieranie informacji na temat trafiających do Ośrodka osób oraz obserwacja ich zachowania w celu zaoferowania profesjonalnego wsparcia medycznego i psychologicznego.

Należy również odnotować, iż w aktach osobowych [*dane usunięto*] znajdowała się opinia psychologiczna datowana na dzień 13 października 2015 r. stanowiący załącznik do wniosku pełnomocnika procesowego o zwolnienie ze strzeżonego ośrodka, wskazująca na fakt, iż stan psychiczny osadzonego nie pozwala na przebywanie w Ośrodku. *Z uwagi na występowanie stresu pourazowego wskazana jest pomoc psychologa/psychiatry. W razie konieczności wdrożenie leczenia farmakologicznego.* Przedstawiciele KMP uzyskali od kierownik SOC informacje, że wobec powyższego zaoferowano cudzoziemcowi konsultację psychologiczną w dniu 22 października 2015 r., jednak odmówił on skorzystania z tej usługi. Następnie w dniu 9 listopada nastąpiła konsultacja psychologiczna z psychologiem zewnętrznym. W dniu 13 listopada 2015 r. sporządzona została notatka służbowa autorstwa opiekuna socjalnego, w której wskazano, że *w związku z zastosowaniem wobec cudzoziemca leczenia farmakologicznego, został on zakwalifikowany do grupy osób wymagających szczególnego traktowania w związku z wdrożeniem dokumentu pt. Zasady postępowania Straży Granicznej z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania.* W dniu 16 listopada przeprowadzona została konsultacja psychiatryczna. W dniu 25 stycznia 2016 r. lekarz wystawił skierowanie cudzoziemca do psychologa w celu skonsultowania, czy wymaga on leczenia. Z przekazanych przez kierownik SOC informacji wynika, że psycholog nie wydał administracji Ośrodka żadnych szczegółowych zaleceń. Przedstawiciele KMP proszą o wyjaśnienie kierownika Ośrodka, z czego wynika tak długa procedura diagnozowania w kierunku występowania objawów PTSD cudzoziemca.

Zagadnienie właściwej opieki psychologicznej ma charakter systemowy. Rzecznik Praw Obywatelskich podjął w tej sprawie stosowane działania. W dniu 26 października 2015 r. wystosował wystąpienie generalne skierowane do Ministra Spraw Wewnętrznych¹ w sprawie pilnej potrzeby stworzenie procedury mającej na celu identyfikację spośród imigrantów ofiar przemocy, tortur lub innego niehumanitarnego traktowania, których mogły doświadczyć w kraju pochodzenia, lub w trakcie podróży. Rzecznik wskazał, że *osoby dotknięte przemocą nie zawsze są skłonne do rozmowy na tak bolesne tematy. Dlatego też personel medyczny, nie tylko w ośrodkach dla cudzoziemców, ale w każdej placówce medycznej wyznaczonej do świadczenia usług imigrantom, powinien być szczególnie wyczulony na wszelkie sygnały i symptomy mogące wskazywać na to, że cudzoziemiec korzystający z tych usług jest ofiarą przemocy. Pożądane jest przy tym stworzenie jednolitej praktyki postępowania, która wskazywałaby, jak prowadzić wywiad medyczny i badania, także psychologiczne, aby możliwie najszybciej zidentyfikować osoby potrzebujące stosownej pomocy. Rekomendacje dotyczące funkcjonowania takiego mechanizmu (tzw. medical screening), któremu podlegać powinni cudzoziemcy zatrzymywani lub przebywający w detencji, w szerokim tego słowa znaczeniu, zawarte zostały w Standarach CPT z 2002 r. [CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2011] oraz w 23 Raporcie Generalnym Komitetu ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu oraz Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (CPT) z 2013 r.*

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

W związku z faktem, że cudzoziemcy nie mogą opuszczać terenu placówki, oferta zajęć kulturalno-oświatowych w głównej mierze opiera się na zajęciach organizowanych na terenie placówki. W Ośrodku odbywają się zajęcia fitness dla dzieci i kobiet, a także rozrywki bilard i inna gama zajęć sportowych skierowanych przede wszystkim dla mężczyzn.

Ośrodek współpracuje ze studentami Wydziału Nauk Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, którzy przyjeżdżają do placówki i prowadzą autorskie zajęcia skierowane do cudzoziemców.

¹ Patrz: KMP.572.1.2015, dostęp:

<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20Generalne%20z%20dnia%2026.10.2015%20r.%20do%20Ministra%20Spraw%20Wewn%C4%99trnych%20w%20sprawie%20imigrant%C3%B3w.pdf>.

W SOC znajduje się biblioteka wyposażona w książki, w tym publikacje obcojęzyczne oraz sprzęt audiowizualny. Istnieje możliwość oglądania filmów fabularnych przez cudzoziemców. W świetlicach znajdują się telewizory i odtwarzacze DVD.

10. Prawo do edukacji

Na podstawie umowy z miastem Białą Podlaska nauczyciele publicznej Szkoły Podstawowej, Gimnazjum oraz Liceum przychodzą na teren Ośrodka w celu prowadzenia zajęć szkolnych na zasadach nauczania indywidualnego.

Do tej pory w Ośrodku odbyły się egzaminy szóstoklasisty oraz gimnazjalny.

11. Prawo do realizacji praktyk religijnych

Na każdym piętrze wydzielone zostało pomieszczenie do wykonywania praktyk religijnych. Z informacji przekazanych przez personel Ośrodka wynika, że pracownicy nie ingerują w sposób wykorzystania tego pokoju. Cudzoziemcy, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP wskazywali, że funkcjonariusze SG nie wchodzi do pomieszczenia do wykonywania posług religijnych.

Do Ośrodka przychodzi pop oraz ksiądz. W Białej Podlaskiej nie ma wyznawców islamu, ale nie ma żadnych przeszkód, aby ugościć imama chętnego spotkać się z cudzoziemcami w placówce.

Na czas ramadanu posiłki są wydawane w porze nocnej, modyfikowany jest grafik diet. Pracująca w Ośrodku dietetyk konsultuje z cudzoziemcami menu.

12. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Kierownikowi Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej:

1. Zmianę praktyki szczegółowego sprawdzenia cudzoziemca zgodnie z wytycznymi przedstawionymi w pkt. 5 niniejszego Raportu;
2. natychmiastową zmianę dotychczasowej praktyki dotyczącej widzeń cudzoziemców z pełnomocnikiem w zakresie zapewnienia warunków nienaruszających prawa do prywatności;

3. odgrodzenie toalet od reszty pomieszczenia higieniczno-sanitarnego, tak by osoby z nich korzystające miały zapewnione poczucie intymności i prawo do prywatności;
4. uwrażliwienie funkcjonariuszy SG na potrzeby cudzoziemców i przypomnienie o poszanowaniu prywatności i zwyczajów cudzoziemców;
5. zapewnienie wszystkim pracownikom SOC szkoleniem z zakresu identyfikacji osób należących do grup wrażliwych: ofiary handlu ludźmi, osoby ze stresem pourazowym PTSD, z zaburzeniami psychicznymi;
6. zorganizowanie superwizji pracy psychologów zatrudnionych w placówce;
7. wymianę lub naprawę łóżek stanowiących wyposażenie pokoi mieszkalnych;
8. podjęcie działań na rzecz nadania warunkom panującym w pokojach cudzoziemców bardziej przyjaznego i osobistego charakteru.

II. Komendantowi Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej:

1. Wsparcie finansowe realizacji zaleceń przedstawicieli KMP.